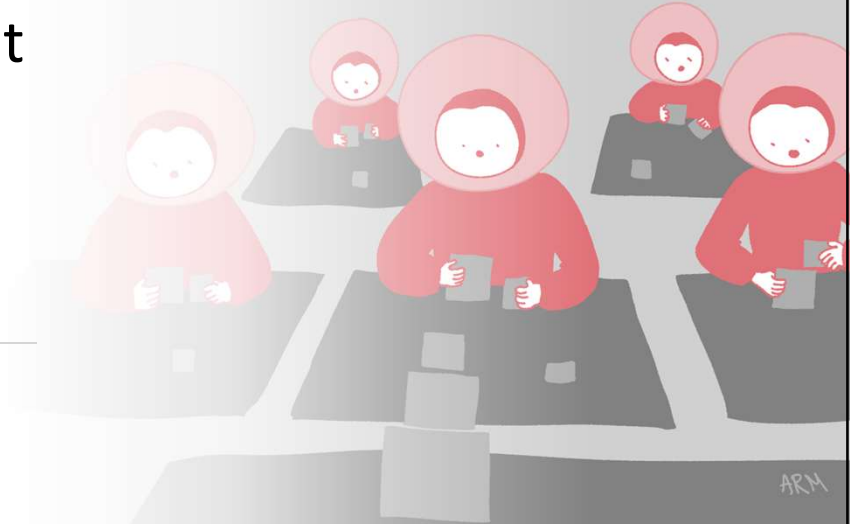

Hannah Arendt Totalitarisme

9

Petra Bolhuis
Maieutiek 2026

1

De aard van het totalitarisme (320)

Is de totalitaire regering een speciaal geval van het bekende politieke arsenaal die aan de macht komt door het falen van de traditionele politieke krachten?

Of

Is er zoiets als de *natuur* van een totalitaire regering? Dan moeten de volstrekt nieuwe organisatie- en actievormen van het totalitarisme steunen op een menselijke ervaring die, om welke reden ook, nooit eerder gediend heeft als fundament van een politiek lichaam.

Maieutiek_Totalitarisme_2026

2

2

De mensen, de natuur en de wet

Het fundamentele verschil tussen het totalitaire- en elk ander wetsconcept is dat ze geen bestaande wetten vervangt door eigen wetten. Ze maakt de vervulling van de wet los van elke menselijke handeling of wil. De mens zal veranderen in de belichaming van de wet.

“Deze vereenzelviging van mens en wet lijkt een einde te maken aan de kloof tussen legaliteit en rechtvaardigheid, die de rechtsfilosofie van oudsher heeft gekweld”(322) Maar tegen welke prijs?

3

Maieutiek_Totalitarisme_2026

3

D

‘In zijn begrafenisrede voor Marx zei Engels: 'Net zoals Darwin de ontwikkelingswetten van het organische leven ontdekte, zo ontdekte Marx de ontwikkelingswet van de menselijke geschiedenis.’(324)

‘In deze ideologieën veranderde de term ‘wet’ van betekenis: de wet drukte niet langer het stabiel karakter uit waarin menselijke handelingen en bewegingen kunnen plaatsvinden, maar werd de uitdrukking van de beweging zelf.’ (325)

4

Maieutiek_Totalitarisme_2026

4

Het gevaar hiervan

‘Met andere woorden, het doden als wet, waardoor totalitaire bewegingen de macht grijpen en uitoefenen, zou een wet blijven, ook als die bewegingen er ooit in zouden slagen om de hele mensheid aan hun heerschappij te onderwerpen.’(326)

Binnen een dictatuur kunnen mensen floreren mits ze hun mond houden en niet dissident zijn, maar deze bewegingen moeten dan vijanden zoeken om het geweld te laten voortduren die de historische of natuurlijke beweging vormt die hun macht bevestigt.

5

Maieutiek_Totalitarisme_2026

5

Regeringsvormen :wet, wetteloos of geweld

- Wettelijkheid = niet-tirannieke regering,
- Wetteloosheid = tirannie,
- Terreur = totalitaire overheersing.
- Opdat ‘de kracht van de natuur of van de geschiedenis vrijelijk door de mensheid heen kan razen, ongehinderd door welke spontane menselijke handeling ook.’(327)

6

Maieutiek_Totalitarisme_2026

6

De wet en de vrijheid om iets nieuws te beginnen

- Nataliteit kan zich alleen invoegen in een wereld die een zekere mate van stabiliteit heeft. 'de ruimte tussen mensen die door de wet omheind wordt, is de levende ruimte van de vrijheid', zegt Arendt (328)
- Dat maakt echter niet dat een totalitair bewind de nataliteit stopt, want die is er altijd als er mensen zijn. De totalitaire beweging zal steeds proberen van 'mensen' de eenheid 'mens' te maken. Maar individuele mensen in hun pluraliteit zullen die eenheid steeds opnieuw verbreken.

7

Maieutiek_Totalitarisme_2026

7

De ideologie en het proces

Niet : *'Ideologie' is niet dat het idee het onderwerp van een wetenschap kan worden, juist zoals de dieren het onderwerp zijn van de zoölogie.*

Wel: Ideologie is de logica van een idee. Haar onderwerp is de geschiedenis, waarop de 'idee' wordt toegepast; het resultaat van deze toepassing is niet een set van beweringen over iets feitelijks of werkelijks, maar beschrijft de ontvouwing van een voortdurend veranderend proces. De mens is een onderdeel van het proces die al dan niet kan begrijpen wat er plaatsvindt, maar dat begrijpen maakt voor het proces niet uit.

8

Maieutiek_Totalitarisme_2026

8

De ideologie wordt moorddadig eenduidig

Ideologie komt tot bloei in het totalitarisme. Dan blijkt dat (iedere) ideologie kan leiden tot:

1. Het aanvaarden van één totale verklaring voor alles wat is, was en gaat komen,
2. Dat geen enkele ervaring de ideologie kan aantasten,
3. Een axioma leidt door een specifieke logica (dialectisch of logisch) tot een consistente beweging die los staat van de realiteit. Alles gaat met alles samenhangen. Ervaringen die er nog niet inpassen zijn óf niet waar, óf gaan later nog passen. Arendt noemt dit: 'Een moorddadige rechtlijnigheid.' (340)

Maieutiek_Totalitarisme_2026

9

Daders of burgers?

'De ideale onderdaan van een totalitaire heerschappij is niet de overtuigde nazi noch de overtuigde communist, maar de mens voor wie het onderscheid tussen feit en fictie (dat wil zeggen de werkelijkheid van de ervaring) en het onderscheid tussen waar en onwaar (dat wil zeggen de normen van het denken) niet langer bestaan'.(342)

'Wat mensen in de niet-totalitaire wereld klaarstoomt voor de totale overheersing, is het feit dat de verlatenheid, die ooit een grenservaring was, meestal ondergaan in bepaalde marginale sociale omstandigheden zoals de oude dag, voor de steeds groeiende massa's in onze eeuw een alledaagse ervaring geworden is. Het meedogenloze proces waarin het totalitarisme de massa's jaagt en organiseert, lijkt op een suïcidale ontsnapping uit deze werkelijkheid.'(348)

Maieutiek_Totalitarisme_2026

10

De blijvende aantrekkingskracht van totalitarisme

‘Het gevaar van de lijkenfabrieken en de hollen van vergetelheid is dat vandaag, met een overal stijgende bevolking en toenemende dakloosheid, massa's mensen voortdurend overbodig worden gemaakt, zolang wij ermee doorgaan de wereld in utilitaire termen te denken. Overal spelen politieke, sociale en economische gebeurtenissen in een zwijgende samenzwering mee met totalitaire instrumenten, die ontworpen zijn om mensen overbodig te maken. De bekoring die hierin vervat ligt, is zeer goed begrepen door het utilitaire gezonde verstand van de massa's, die in de meeste landen te wanhopig zijn om nog erg bevreesd te zijn voor de dood. De nazi's en de bolsjewisten kunnen er zeker van zijn dat hun vernietigingsfabrieken, die bewezen hebben de snelste oplossing te zijn voor het probleem van overbevolking, van economisch overbodige en sociaal ontwortelde massa's, aantrekkelijk zijn in dezelfde mate als zij alarmeren.

Totalitaire oplossingen zouden wel eens de val van totalitaire regimes kunnen overleven in de vorm van sterke bekoringen, die de kop opsteken telkens wanneer het onmogelijk lijkt om politieke, sociale of economische ellende op een menswaardige manier te verzachten.’ (292)

11

Maieutiek_Totalitarisme_2026

11

De hoop van Arendt ligt in de nataliteit

‘Ons rest echter ook de waarheid dat elk einde in de geschiedenis noodzakelijk een nieuw begin bevat; dit begin is de belofte, de enige 'boodschap' die door het einde nooit kan worden geproduceerd.

Het beginnen, nog voor het een historische gebeurtenis wordt, is het hoogste vermogen van de mens; politiek gesproken is het identiek met de vrijheid van de mens.’(350)

Ze gaat, om deze ruimte van vrijheid en weerstand te onderzoeken, in ‘De menselijke conditie’ kijken wat mensen doen en wanneer de pluraliteit en nataliteit ruimte kunnen krijgen.

12

Maieutiek_Totalitarisme_2026

12

In 'De menselijke conditie' (162) werkt ze dit uit

'Het nieuwe gebeurt altijd tegen het overweldigende getuigenis in van statistische wetten en hun waarschijnlijkheidsrekening, die voor alle praktische, alledaagse doeleinden neerkomt op zekerheid; de verschijning van het nieuwe heeft daarom altijd iets van een wonder. Het feit dat de mens in staat is tot handelen, betekent dat het onverwachte van hem kan worden verwacht, dat hij kan waarmaken wat in de hoogste mate onwaarschijnlijk is. En dit weer is slechts mogelijk omdat ieder mens uniek is, zodat er met iedere geboorte iets in de wereld komt wat op unieke wijze nieuw is. Met betrekking tot deze iemand die uniek is kan in waarheid worden gezegd: daar was voordien niemand.'

13

Maieutiek_Totalitarisme_2026